

تحلیل ساختار فضایی حمام قبله (خانم) بر مبنای قوانین گشتالت

علیرضا مشبکی اصفهانی^۱

مربی و عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور مرکز پرنده، دانشکده هنر و معماری، گروه معماری

Email: alirezamoshabaki@yahoo.com

چکیده

یکی از راههای برقراری ارتباط با محیط پیرامون ادراک بصری می باشد، مکتب روانشناسی گشتالت در زمینه ادراک بصری بسیار تاثیرگذار است. زیرا دستگاه عصبی انسان ساده ترین طرح در هر وضعیت را بر می گزیند و این امر در کالبد، پلان و هندسه حمام ایرانی قابل مشاهده است. ولی تا کنون از این منظر به بررسی و مطالعه حمام ایرانی پرداخته نشده است. در این پژوهش، حمام قبله (خانم) که بنایی به یادگار مانده از دوره صفوی می باشد و تا امروز نیز به مردم خدمات ارائه می دهد، مبنای مطالعه قرار گرفته است. روش تحقیق در این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی با رویکردی کیفی می باشد. همینطور هدف کلی از نوع کاربردی بوده و به دنبال بررسی میزان حضور قوانین گشتالت در این حمام می باشد. این مقاله به تحلیل ساختار فضایی حمام قبله بر پایه اطلاعات کتابخانه ای و میدانی می پردازد به این ترتیب که ابتدا داده های پژوهش در زمینه ساختار فضایی بنا استخراج شده و سپس تحلیلها بر اساس قوانین گشتالت بر روی داده های برداشت شده صورت می گیرد. در نتیجه تحلیل های انجام شده مشاهده گردید که قوانین گشتالت تاثیر بسزایی در ساختار کالبدی و فضایی حمام قبله داشته است.

واژگان کلیدی: قوانین گشتالت، حمام قبله، حمام ایرانی، ساختار فضایی حمام قبله

مقدمه

باوجود اهمیت بسزای معماری ایرانی در عرصه معماری جهان، نقش و جایگاه آن نادیده گرفته شده است. در خود ایران نیز بیشتر توجهات به معماری مسکونی، تا پیش از دوره معاصر بوده است (قاسمی سیجانی، ۲۰۰۵). تکرارهای صورت گرفته در شرایط مختلف و خلاصه نمودن علت و معلول های آن، نظم و قاعده ی نهفته در بنا را مشخص می سازد (Salingaros, 2000). یکی از اساسی ترین نظریه های زیباشناسی فرمی، نظریه گشتالت است (Arnheim, 1971). توجه روانشناسان گشتالت، سازمان یافتن دریافتهای حسی بوده است و ازعان می دارد که برای شناخت یک پدیده بصری باید اجزای تشکیل دهنده آن را شناخت و به فرم کلی آن دست یافت. بازخوانی و تحلیل قوانین گشتالت بر ساختار پلان و کالبد حمام ایرانی، میزان بهره مندی از این قوانین را آشکار ساخته و جنبه های ناپیدای آن را نمایان می سازد. به طور حتم بشر از روزی که پا بر زمین نهاد، برای زدودن ناپاکی ها از تن خود راه هایی را آزموده است، به خصوص که ادیان الهی از آغاز با او همراه بودند و همواره به پاکیزگی تن و جان اصرار می ورزیده اند، بنابراین بشر همواره برای پاک نگاهداشتن خود راه حل هایی به کار گرفته است. حمام ها از جمله بناهای ارزشمند معماری است که نمونه هایی از آن از گذشته به یادگار مانده است. حمام ها از آغاز در بین فضاهای معماری شهری از اهمیت بسیاری برخوردار بوده اند و تقریباً یکی از مهم ترین بناهای شهری پس از مسجد و مدرسه محسوب می شدند (کیانی، ۲۰۱۴). اهمیت این بنا در شهر به حدی بوده است که گاهی از سایر فضاهای شهری، نقش پررنگ تری می یابد. علاوه بر آن، حمام ها در جوامع اسلامی از اهمیت بالایی برخوردار بوده و برای مسلمانان به عنوان بنایی مذهبی و در جهت خدمت رسانی به دیگران و کسب اجر و پاداش محسوب می شدند. فضاهای معماری در حمام های تاریخی ایران پس از ورود اسلام غالباً از الگوی مشترکی پیروی